

Bán đảo Cà Mau

Giữa đôi dòng mặn - ngọt

*HỮU TÙNG – BÌNH NGUYỄN

Bài 2: Buồn tôm - nhớ lúa

Sau vài năm ngầy ngất với con tôm, những người một thời “say men” chiến thắng đã bắt đầu thấm thía với tư duy sản xuất tự phát. Nhiều người phải dở dang giấc mơ làm giàu nhanh chóng nhờ vào con tôm để loay hoay tìm cách cứu vãn tình hình...

* Chua chát những mùa tôm

Hơn 13 năm ăn dầm nằm dề cùng con tôm, giờ đây ông Bảy Vân (Nguyễn Chí Vân) - vùng chuyên tôm ấp Xóm Mới (xã Tạ An Khương Đông, huyện Đầm Dơi, Cà Mau) mới thật sự đắng lòng cảnh tôm thất. Nhà tường mà ông đang ở, cất hồi còn làm lúa, chuyển qua nuôi tôm tu sửa được một lần vào năm 2002. Giờ tường nứt, nền lún nhưng chưa có tiền chình chu lại vì tôm thất triển miên. Chỉ tay về đầm tôm hơn 4ha, ông Bảy giọng thiếu não: “Hồi trước mùa này lúa trở đồng, thơm sữ. Giờ ngoài đó trống trơn, vừa tháo cạn nước để lượm tôm chết. Gió chướng lâu lâu phảng phất mùi tanh của xác tôm - cái mùi vừa khó chịu, vừa chua chát”.

Bà Dương Thị Nga thu hoạch tôm nhưng không có con tôm nào vì liên tục thất bát. Ảnh: Hữu Tùng

Đi một vòng gần nửa xóm của ông Bảy, phần lớn là nhà tường nhưng lợi sinh trơn trượt. Từ hồi dân Xóm Mới chuyển qua nuôi tôm, đến nay hơn 12 năm nhưng hồng hiệu sao chưa có tiền hùn với Nhà nước làm lộ bê tông. Ông Út Sâm - cùng xóm với ông Bảy, tiết lộ: “Nhà cửa thấy bề ngoài vậy chứ hầu như ai cũng mắc nợ, bằng khoán để trong ngân hàng. Như căn nhà tường cặp bên, cất cách nay gần chục năm, khoảng 150 triệu (thời điểm ấy hơn 20 cây vàng). Chủ nhà trúng tôm, để dành được một ít nên gắng gượng “xây theo phong trào” cho “bằng anh bằng em”. Ai dè lúc xây nhà, tôm thất, phải mượn tiền nóng bên ngoài mua vật tư. Nhà cất xong, tôm tiếp tục thất, “lãi mẹ đẻ lãi con” đến nỗi không còn khả năng trả nữa phải cố đất, giao nhà cho chủ nợ, bỏ xứ đi tới giờ luôn”.

Tại huyện Trần Văn Thời (Cà Mau) - vùng “nửa nạc nửa mỡ” (nước lợ), tình cảnh cũng không khá hơn. Bà Dương Thị Nga, ở xã Khánh Bình, tính toán sơ bộ, nửa năm nay tốn khoảng 700.000 đồng tiền mua tôm giống cho 3 công tôm. Nhưng tới giờ bà thu về chưa tới một triệu đồng. Tính ra, miếng đất của bà sinh lời quá thấp. Gặp lúc bà Nga đang đổ lú tôm trong ruộng nhưng chẳng có con tôm nào, chỉ loe hoe vài con cá phi. Bà than: “Đây là hôm thứ ba liên tiếp không bắt được con tôm nào. Tôm thả kiểu “gối đầu”, mới lớn chừng đầu đũa ăn là bị bệnh, có lúc chết sạch, ngửi nước trong ruộng vẫn còn mùi tôm thúi”.

Chúng tôi theo Quốc lộ 63 về Miệt Thứ (Kiên Giang), những cánh đồng lúa, ruộng tràm ngày nào giờ đã trắng xóa màu nước. Chuyện con tôm ngoắc ngoải cứ thế ủa về theo ký ức của từng lão nông. Ông Nguyễn Việt Triều, ở xã Thạnh Yên, huyện U Minh Thượng, cho biết: “13 năm chuyển dịch cũng là khoảng thời gian tôi nếm trải hết cay đắng, buồn vui với con tôm. Nó chết, nó bệnh, cứ triền miên, trong khi nông dân giờ chỉ biết trông cậy vào nó. Nhiều lúc muốn quay lại với cây lúa nhưng sao được, đồng đất nhiễm mặn hết... vậy là tiếp tục bám lấy con tôm...”.

Theo đánh giá của Sở NN&PTNT Kiên Giang, vụ tôm nước lợ năm 2013, các huyện vùng U Minh Thượng đã thiệt hại 15.360ha. Trong đó nguyên nhân chính là do biến động môi trường, dịch bệnh. Tiến sĩ Đỗ Minh Nhựt, Phó Giám đốc Sở NN&PTNT tỉnh Kiên Giang, cho biết: “Hệ thống thủy lợi phục vụ nuôi tôm nước lợ chưa đáp ứng được so với yêu cầu thực tế, nhiều tuyến kênh qua nhiều năm sử dụng đã bị bồi lắng làm hạn chế việc lấy nước vào ruộng tôm. Ngoài ra, số lượng tôm giống sản xuất tại chỗ quá ít, nhu cầu thì lớn buộc người dân phải tự tìm mua giống, trong khi việc kiểm tra, kiểm soát tôm giống lưu thông trên thị trường còn nhiều bất cập dẫn đến sản xuất đạt hiệu quả không cao...”.

*** Lại thương cây lúa**

Ông Sáu Bão - cựu chiến binh ấp Tân An Ninh B, xã Tạ An Khương Nam (huyện Đầm Dơi), kể lại thời vàng son trồng tôm: “Thời đó, chỉ cần khoảng 2 giờ lấy đục ngược (tháo bưng cống để nước ngoài sông, rạch chảy vào trong ruộng tôm, con tôm theo nước ngược ra miệng cống có đặt sẵn dụng cụ thu tôm) là tôm thu cả cần xé, 2 người khiêng còn thấy nặng. Hai năm sau đó (2002), dân trong vùng biết nuôi con tôm sú, giá cao, nhà nhà giàu nhanh, cất nhà tường”.

Con tôm sú giúp đời sống nông dân vùng BĐCM dễ thở trong khoảng 7 năm sau chuyển dịch. Sau ngày ấy, con tôm thường “nóng lạnh, sổ mũi, nhức đầu” mỗi khi “trái gió trở trời”. Dịch bệnh bắt đầu manh nha rồi lan trên diện rộng do nhiều nguyên nhân, đỉnh điểm khoảng 3 năm gần đây. Kéo theo đó là thu nhập từ nghề nuôi tôm giảm. Như trường hợp ông Vương Văn Thọ, ấp Giồng Chát, xã Liêu Tú, huyện Long Phú (Sóc Trăng), hơn 10 năm nuôi tôm sú công nghiệp nhưng thất bát, kinh tế gia đình suy kiệt. 3 đứa cháu ruột của ông phải bỏ đầm tôm lên làm công tại tỉnh Bình Dương. Còn đại gia Trần Nghi, một trong những người hiện còn trụ với con tôm công nghiệp quy mô lớn với khoảng 34ha ở xã Vĩnh Hậu A, huyện Hòa Bình (Bạc Liêu), trong năm 2011, tôm chết làm ông thua lỗ hơn 5 tỉ đồng. Trong năm 2012, ông nuôi cầm chừng 27 ao, tôm chết chỉ còn 8 ao. Còn vụ 2013 này, phần lớn đầm tôm nhà ông để trống. Đề cập chuyện tôm chết, ông Phạm Văn On, Trưởng ấp 16, xã Vĩnh Hậu A, ngao ngán - “Giai đoạn 2005, nơi đây mệnh danh là ấp giàu nhất tỉnh Bạc Liêu. Giờ sửa lại thành “ấp nợ xấu, nợ khó đòi nhiều nhất tỉnh”. Ấp chỉ có 340 hộ nuôi tôm nhưng nợ ngân hàng hơn 50 tỉ đồng. Chung quy do tôm thất”.

Chuyện nuôi tôm lỗ, thất bát tương tự ở nhiều vùng chuyên canh tôm của Cà Mau. Không ít nhà nông phải “bỏ của chạy lấy người” hoặc tìm phương án sản xuất mới. Như trường hợp của ông Năm Mừng, có miếng ruộng hơn 2ha phía sau hậu sân bay Năm Căn (thị trấn Năm Căn, huyện

Năm Căn, Cà Mau), nhờ liên tục trúng tôm sú mấy năm đầu sau chuyển dịch, ông Năm dư tiền cất nhà cơ bản, đầu tư luôn 2 trại sản xuất tôm sú giống với hàng chục bể ương tôm con. Chuyện ăn nên làm ra của ông duy trì được tới năm 2006, dùng một cái tôm chết, thất bát kéo dài. Ông vừa thiệt nguồn thu từ vuông tôm, cộng với không bán được tôm giống nên đành bán lần lượt hai trại tôm giống. Số tiền tích góp được, ông về tận vùng nước lợ thuộc xã Biển Bạch Đông, huyện Thới Bình (Cà Mau) mua hơn 20 công đất để trồng lúa kết hợp nuôi tôm quảng canh. Ông Mừng thú thiết: “Độc canh con tôm hằm hiu quá. Phải chạy nó trước khi nó làm tôi sạt nghiệp. Nhờ có thêm vụ lúa trên đất tôm mà kinh tế giờ đỡ hơn, chậm mà chắc ăn. Nhờ vậy mà tôi nuôi được 3 thằng con học đại học, 2 đã ra trường, 1 đang năm thứ 2 ngành thủy sản. Có cây lúa theo cùng, thất tôm cũng còn có gạo ăn. Giờ ngẫm lại mới thấy hồi đó đối xử tệ với lúa”. Còn ông Nguyễn Việt Triều, ở xã Thạnh Yên, huyện U Minh Thượng (Kiên Giang), tâm sự: “Cũng may còn có cây lúa. Tôi và bà con thực hiện mô hình tôm - lúa thấy cũng tạm ổn. Nếu chỉ có con tôm không giờ chắc trắng tay”.

Khoảng phân nửa thời gian sau chuyển dịch, con tôm trở nên “khó dạy bảo” khi liên tiếp phụ lòng người, lúc ngộ ra thì mọi chuyện đã muộn. Nhà nông không dám trách, cũng chẳng dám hờn vì đó là lựa chọn của chính mình khi quyết định phá đập lấy nước mặn nuôi tôm. Những ngày chúng tôi thực hiện bài viết này, ông Phạm Phong Phú, ở ấp Chín Xáng, xã Đông Hòa, huyện An Minh (Kiên Giang) đang kêu xáng vào đào mấy công bạch đàn, tràm để nuôi tôm. Với ông, việc làm này không phải vì quý con tôm mà chuyện chẳng đáng dừng. Ông Phú tâm sự: “Xung quanh nước mặn hết, tràm, bạch đàn khô đọt, biết sao bây giờ, tôi buộc lòng phải chuyển qua nuôi tôm và thực hiện mô hình tôm - lúa. Nhưng vẫn giữ lại 3 công nuôi cá nước ngọt. Phần này phải giữ, nếu không con cháu xứ này chắc không còn biết về cá nước ngọt trong tương lai”.

Tuy chuyển dịch từ lúa sang tôm chỉ là một gam màu trong bức tranh chuyển dịch cơ cấu kinh tế nông nghiệp ở BĐCM, nhưng ở đây đã bộc lộ nhiều vấn đề cần quan tâm. Bản thân nông dân là một lực lượng lao động quan trọng trong xã hội, đã có những phản ứng rất nhanh đối với thị trường. Thế nhưng trên thực tế, tính nhanh nhạy này trong những năm qua lại khiến cho nông dân trở nên dễ bị tổn thương. Những vương mắc và tồn tại hiện nay được lặp đi lặp lại theo tính chu kỳ cho thấy chúng chỉ có thể được giải quyết ở tầm vĩ mô, trong đó quy hoạch và quản lý nông nghiệp là những yếu tố then chốt.

Bài 3: Ngăn mặn - giữ ngọt: Bài toán vẫn chưa có lời giải